

"ТОШКЕНТ ИРРИГАЦИЯ ВА ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИНИ МЕХАНИЗАЦИЯЛАШ МУҲАНДИСЛАРИ ИНСТИТУТИ" МИЛЛИЙ ТАДКИКОТ УНИВЕРСИТЕТИ

**МАВЗУ: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА СУВ ВА ЕРДАН
ФОЙДАЛАНИШ БЎЙИЧА ҚОНУНЛАР ВА МЕЪЁРИЙ ХУЖЖАТЛАР**

МАЪРУЗАЧИ: техника фанлари доктори Шеров Анвар Гуламович

Тошкент - 2023

РЕЖА

1.

• Қонунлар ва меъёрий хужжатларнинг моҳияти

2.

• Ўзбекистон Республикасининг “Сув ва сувдан фойдаланиш тўғрисида”ги Қонуни

3.

• Ўзбекистон Республикасининг Ер кодекси

4.

• Ўзбекистон Республикасининг “Деҳқон хўжалиги тўғрисида”ги ва “Фермер хўжалиги тўғрисида”ги Қонунлар

5.

• Президентнинг фармонлари, қарорлари ва меъёрий хужжатлар (Сув хўжалигига доир)

6

• БББ

Қонунлар ва меъёрий ҳужжатларнинг моҳияти

Ўзбекистон Республикаси мустақилликка эришганидан сўнг унинг иқтисодиётининг муҳим секторларидан бўлмиш Қишлоқ хўжалиги секторида ҳам катта ўзгаришлар содир бўлди. Бунга Олий Мажлис, Ўзбекистон Республикаси Президенти ва ҳукумати томонидан қабул қилинган Қишлоқ ва сув хўжалигига оид қонунлар, фармонлар ҳамда қарорлар ҳуқуқий муносабатларни жорий этиб кўп тармоқли иқтисодиятни ривожлантириш билан боғлиқ бўлган катта имкониятларни очиб берди.

Республикада пахта якка ҳокимлигига барҳам бериш ва экин майдонлари таркибини илмий асослашни қайтадан кўриб чиқиш тадбирлари яратилди. Бозор иқтисодиёти шароитида Республикада энг муҳим ҳисобланган озиқ овқат ресурслари билан таъминлашга эришиш вазифаси қуйилди. Республикани ғалла мустақиллигини таъминлаш мақсадида пахта майдонлари қисқартирилди, ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилашга катта аҳамият берилди.

Қонунлар ва меъёрий ҳужжатларнинг моҳияти

Қишлоқ хўжалик соҳасидаги зарар кўриб ишлаётган давлат хўжаликлари, иқтисодий жиҳатдан ўзини оқламаган хўжаликлар, хўжалик юритишнинг фермер ва деҳқон хўжаликлари шаклларига ўтказилиб ерлардан иқтисодий самара кўпроқ олина бошланди. Қишлоқларда янгича иқтисодий муносабатларни кенгрок ва чуқурроқ жорий этилиши, уларни қонуний асосларда мустаҳкамланишини тақазо этади. Шу манода қишлоқ хўжалигида ўтказилаётган ислоҳатларнинг қонуний заминини яратиш, ижтимоий сиёсий ҳаётнинг ҳуқуқий асосларини изчиллик билан мустаҳкамланиши муҳим аҳамиятга эгадир. Шунинг учун қонунларни ва айниқса идоравий норматив ҳужжатларни ўз вақтида ўрганиш ва чуқур билиш салмоқли аҳамиятга эгадир.

Ўзбекистон Республикасининг “Сув ва сувдан фойдаланиш тўғрисида”ги Қонуни

Ўзбекистон Республикасининг «Сув ва сувдан фойдаланиш тўғриси»ги қонуни 29 та боб 119 та моддадан иборат бўлиб, унга 1993 йил 6 май куни имзо чекилган. Қонуннинг вазифалари сувга доир муносабатлари тартибга солиш, аҳоли ва халқ хўжалиги эҳтиёжлари учун сувдан оқилона фойдаланишдан, сувни бўлғаланиш, ифлосланиш ва камайиб кетишдан сақлашдан, сувнинг зарарли таъсирларини олдини олиш ва уни бартараф қилишдан, сув объектларининг ҳолатини яхшилашдан, шунингдек сувдан муносабатлар соҳасида корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, деҳқон хўжаликлари ва фуқороларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилишдан иборатдир (1-модда).

Сув тўғрисидаги қонунлар (2-модда), сувга давлат эгалиги (3-модда), ягона давлат сув фонди таркиби сифатида (4-модда) қонунлар белгиланган.

Қонунда давлат хокимияти ва бошқаруви органларининг сувга доир муносабатларини тартибга солиш соҳасидаги вилоятлари (5.6.7-моддалар)да белгиланган.

Ўзбекистон Республикасининг Ер кодекси

Ўзбекистонда Қишлоқ хўжалигининг асосий ишлаб чиқариш воситаси бўлган ер давлат мулки ҳисобланади. Давлат Қишлоқ хўжалиги билан шуғулланадиган корхоналар ва хўжаликларга, шунингдек фуқороларга муддатсиз ёки вақтинчалик фойдаланиш учун ер ажратиб берилади. Давлат ер фонди ер эгаллиги ёки ердан фойдаланувчилар ҳудудидаги барча ерларни ҳайдалма ерлар, аҳоли пунктлари ерлари, дарахтзорлар, яйлов, пичанзор, ўрмонзор қуриқ ерлар, саноат, транспорт алоқа, мудофаа ва бошқа мақсадларда мўлжалланган ерлар, захира ерлар ва ҳоказоларни ўз ичига олади.

Ўзбекистон Республикасининг Ер кодекси

Ўзбекистонда кейинги 90 йилда суғориладиган ерларнинг майдони 2,4 марта кўпайди (1914 йилда 1809,5 минг.га 1889 йилда 4,295 минг.га) кейинги ун йилликларда ирригация мелиорацияга катта эътибор берилди. Республика аҳолиси сонининг ўсиш суръатлари суғориладиган ерларни кенгайтириш суръатларидан ўсиб кетиши натижасида аҳоли жон бошига тўғри келадиган суғориладиган ҳайдалма ер майдони йилдан йилга камайиб 0,35 га дан 0,17 га борди, ерлардан оқилона фойдаланиш уларни муҳофаза қилиш, тупроқ унумдорлигини тиклаш табиий муҳитни асраш ва яхшилаш, хўжалик юритишнинг ҳамма шакллари тенг ҳуқуқлар асосида ривожлантириш учун шароитлар яратиш мақсадида Ўзбекистон Республикасининг Ер Кодекси 1998 йил 30 апрел қабул қилинган Кодекс 14 боб 91 моддадан иборат бўлиб ер фонди таркиби. Ер тўзиш тартиби жумладан ер мониторинги, давлат ер кадастрини юритиш белгиланган. Давлат ер кадастри ернинг қиймати баҳосини аниқлаш учун асос бўлади ва унинг маълумотлари ердан фойдаланиш ва уларни муҳофаза қилишда, ер участкаларини беришда ер учун тўланадиган ҳақ миқдорини белгилашда ва ҳоказоларда тадбиқ этилади.

Ўзбекистон Республикасининг “Деҳқон хўжалиги тўғрисида”ги Қонуни

Деҳқон хўжаликларини ташкил этиш уларнинг фаолияти ва тугатилишининг ҳуқуқий асослари, ҳуқуқ ва мажбуриятларини белгилайди, бошқа юридик ва жисмоний шахслар билан муносабатларини тартибга солади. Ушбу қонун 1998 йил 30 апрел қабул қилиниб 7 та боб 31 та моддадан иборатдир.

Деҳқон хўжалиги оилавий майда товар хўжалиги бўлиб оила аъзоларининг шахсий меҳнати асосида, мерос қилиб қолдириладиган умрбод эгалик қилиш учун оила бошлиғига берилган томорқа ер участкасида қишлоқ хўжалиги маҳсулотини етиштиради ва реализация қилади. Деҳқон хўжалиги ўз фаолиятида ёлланма меҳнатдан доимий фойдаланиши мумкин эмас деб қонунни 1 моддасида белгиланган.

Ўзбекистон Республикасининг “Деҳқон хўжалиги тўғрисида”ги Қонуни

Деҳқон хўжалигини ташкил этиш тартиби 5 моддада келтирилган бўлиб, у ихтиёрийлик асосида, хўжалик бошлиғининг қишлоқ хўжалиги кооперативи (ширкат хўжалиги) бошқарувига ёхуд бошқа қишлоқ хўжалик корхоналари, муассасалари ва ташкилотларининг иш берувчисига (маъмуриятига), ҳамда туман ҳокимига ёзма мурожаатига асосан ташкил этилади. Ушбу моддада деҳқон хўжалигига ер бериш ва рухсатга олиш тартиби келтирилган.

Деҳқон хўжаликларига ер бериш тартиби қонуни 8 моддасида келтирилган бўлиб деҳқон хўжалиги юритиш учун суғориладиган ерларда 0,35 гача, суғорилмайдиган (лалмикор) ерларда 0,5га гача чўл ва саҳро минтақасида эса 1 га гача ўлчамда ер участкалари берилиши, фуқороларга деҳқон хўжалиги юритиш учун 0,06 га доирасида томорқа ер участкаларига мерос қилиб қолдирилган умрбод эгалик қилиш, ҳуқуқи ким ошди савдоси асосида реализация қилиниши мумкинлиги кўрсатилган.

Ўзбекистон Республикасининг “Фермер хўжалиги тўғрисида”ги Қонуни

«Фермер хўжалиги тўғрисида» Ўзбекистон Республикаси Қонуни тўғрисида Фермер хўжалигини ташкил этиш, уларнинг фаолияти қайта ташкил этилиши тугатилмшмнмнг ҳуқуқий асосларини, ҳуқуқ ва мажбуриятларини белгилайди, бошқа юридик ва жисмоний шахслар билан муносабатларини тартибга солади. Ушбу қонун ҳам 1998 йил 30 апрелда қабул қилиниб 6 боб 36 моддадан иборатдир. Фермер хўжалиги ўзига узоқ муддати (10 йилдан 50 йилгача) ижарага берилган ер участкаларидан фойдаланган ҳолда товар қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариши билан шуғулланувчи фермер хўжалиги аъзоларининг (оила аъзолари, кариндошлари, ҳамда меҳнатга қобилиятни ёшга егган бошқа шахслар) биргаликда фаолиятига асосланган, юридик шахс ҳуқуқларига эга мустақил хўжалик юритувчи субъектда.

Президентнинг фармонлари, қарорлари ва меъёрий ҳужжатлар (Сув хўжалигига доир)

Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармониغا кўра, 2007 йилда 29 октябрда ПФ-3932-сонли «2008-2012 йиллар даврида суғориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги фармони.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2013 йил 19 апрелдаги “2013-2017 йиллар даврида суғориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини янада яхшилаш ва сув ресурсларидан самарали фойдаланиш бўйича чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-1958-сонли қарори

Суғориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш чоралари

- ❖ 2007 йили суғориладиган ерларнинг мелиоратив яхшилаш жамғармаси ташкил этилди
- ❖ Ирригация ва мелиорация тизимларини яхшилаш бўйича Давлат Дастури қабул қилинди:
 - 2008 – 2012 йилларда – **500 млн. долл.**
 - 2013 – 2017 йилларда – **1,2 млрд. долл.**
- ❖ Давлат лизинг компанияси ташкил этилди
- ❖ 49-давлат унитар корхоналари

ирригация ва мелиорация бўйича давлат дастури асосида *2008-2017 йилларда*

қурилган ва реконструкция қилинган:

8669 км коллектор-дренаж тизими;

178 дона мелиоратив насос станцияси;

1704 дона вертикал дренажлар.

Таъмир-тиклаш ишлари бажарилган:

150794 км коллектор-дренаж тизими;

9046 дона вертикал дренажлар;

320 дона мелиоратив насос станциялари;

5426 дона трубали ўтиш жойлари.

ирригация ва мелiorация бўйича давлат дастури асосида *2008-2017 йилларда*

Қурилиш ва реконструкция:

2333 км суғориш тизимлари

143 дона насос станциялари

Таъмир-тиклаш ишлари:

29258 км суғориш тизимлари

21146 дона гидростлар

45549 дона гидротехник иншоотлар

мелиоратив техникалар харид қилинган (2008-2017 йилларда)

Жами	Шу жумладан:		
	экскаваторлар	бульдозерлар	бошқа механизмлар
2486	903	289	1294

Суғориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш чоралари

Суғориладиган
ерларнинг мелиоратив
ҳолатини яхшилаш
ишлари натижасида
**2 млн. 40 минг. га.
ҳолати яхшиланди**

СУВ ХЎЖАЛИГИДА ИНВЕСТИЦИЯЛАР

**Сунги 10 йилда: 20
та 2,5 млрд.
доллорлик катта
лойхалар амалга
оширилди**

Қ/Х ишлаб чиқаришни ДИВЕРСИФИКАЦИЯЛАШ

Узбекистан Республикаси Президенти
қарори

«2016-2200 йилларда қишлоқ хўжалигини
ривожлантириш ислохатлари» ғўза экини
майдонлари 2020 йилгача 170,5 гектарга
қисқаради.

Ушбу бўшаган ерларга боғ ва узумзорлар,
картошка, мева сабзавотлар етиштирилади.

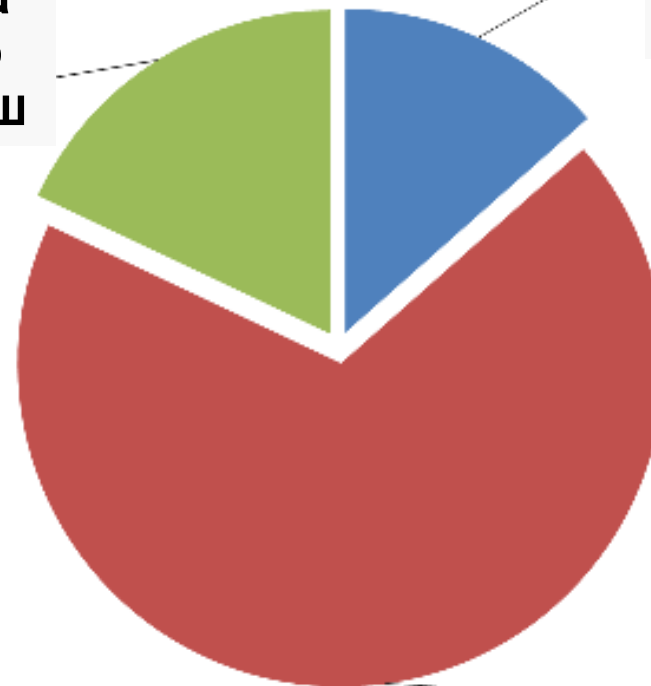
Президента

СУВ ТЕЖОВЧИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ЖОРИЙ ҚИЛИШ

32 000 га
плёнка
тўшаб
суғориш

30 000
га
томчила
тиб
суғориш

138 000 га
эгилувчан
шлангалар
билан
суғориш

СУВ ТЕЖОВЧИ ТЕХНОЛОГИЯЛАР ТАДБИҒИ

СУВ ХЎЖАЛИГИНИ АВТОМАТЛАШТИРИШ

Сырдарья ва Амударья тизимида, Фарғона, Андижан, Ташкент, Хорезм вилоятлари ва Каракалпак Республикаси суғориш тизимларида сув ресурсларини автоматик бошқарув тизими (SCADA)

Сувни бошқарув ва мониторинги компьютерлаштирилган дастур асосида Диспетчерлик хизмати.

2017 йилдан КОИКА билан ҳамкорликда реализуется проект по внедрению системы SMART WATER тизими лойхаси қўлланилмоқда.

Суғориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш

Мелиоратив
тадбирлар амалга
оширилган
ҳудудларда
ҳосилдорлик
пахтада 3-4
ғаллада 4-5
центнерга
кўпайди

Президентнинг фармонлари, қарорлари ва меъёрий хужжатлар (Сув хўжалигига доир)

Ўзбекистон Республикасида сувдан фойдаланиш ва сув истеъмоли тартиби тўғрисидаги Низомни тасдиқлаш” ҳақида Вазирлар Маҳкамасининг 82-сонли қарори (19.03.2013).

“Томчилатиб суғориш тизимини ва сувни тежайдиган бошқа суғориш технологияларини жорий этиш ва молиялаштиришни самарали ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида ” ги Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 176- сонли қарори (21.06.2013).

Ўзбекистон Республикаси Президентининг “ 2018-2019 йилларда ирригацияни ривожлантириш ва суғориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш давлат дастури тўғрисида” ги ПҚ-3405-сонли Қарори (27.11.2017).

Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Пахта хом ашёсини етиштиришда томчилатиб суғориш технологияларидан кенг фойдаланиш учун қулай шарт-шароитлар яратишга оид кечиктириб бўлмайдиган чора-тадбирлар тўғрисида” ги ПҚ-4087-сонли Қарори (27.12.2018).

Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Қишлоқ хўжалигида сув тежовчи технологияларни жорий этишни рахбатлантириш механизмларини кенгайтириш тўғрисида” ги ПҚ№4499 (25.10.2019)

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар

Маҳкамасининг 1993 йил 3 августдаги 385-сонли қарори «Ўзбекистон Республикасида сув чекланган ҳудудда фойдаланиш бўйича вақтичалик тартиб» талабларни бўзилганда

Ўзбекистон Республикаси Сув хўжалиги вазирлиги «Узсувназорат» Республика сув инспекция томонидан маҳсус шакилдаги «Далолатнома» тузилиб, сувдан фойдаланиш қонун ва қоидаларини бузганлик учун жарима солиш ҳақида «Туловнома» орқали жарима солинади

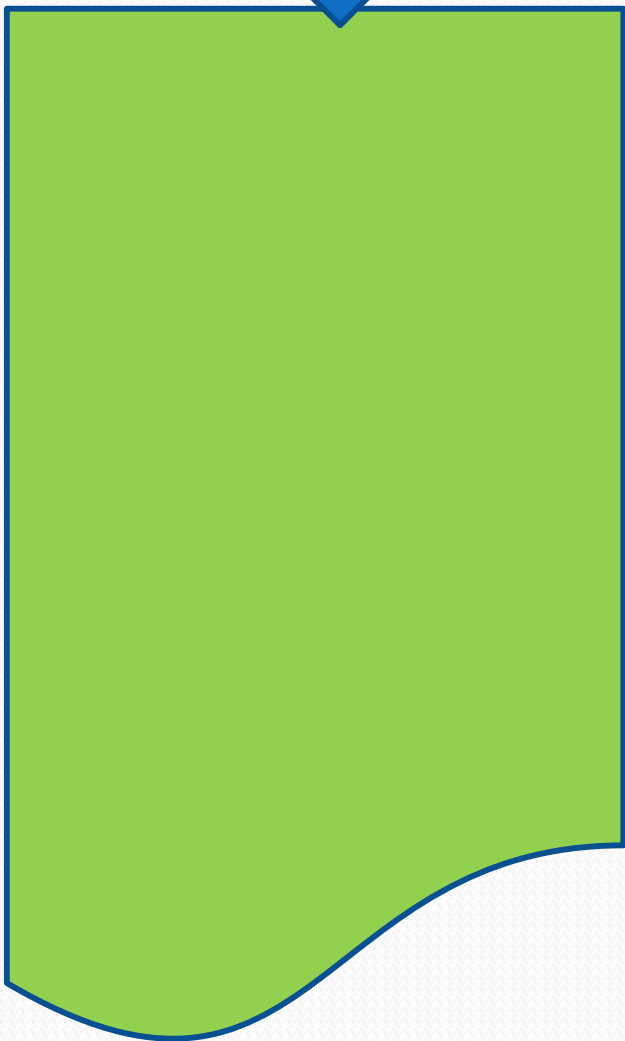
АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Б.С.Серикбаев, Ф.А.Бараев. Гидромелиорация тизимларидан фойдаланиш, Тошкент, ТИМИ, 2008.
2. Б.С.Серикбаев, Ф.А.Бараев. Эксплуатация гидромелиоративных систем. Ташкент, ТИИМ. 2012.
3. ГМТФ фанининг ўқув услубий мажмуаси электрон версияси. ТИМИ, 2011.
4. ГМТФ кафедраси фанлари бўйича тажриба ишларни бажариш методик кўрсатмалар туплами. ТИМИ, 2011.
5. Б.С.Серикбаев, Ф.А.Бараев ва бошқалар. Практикум по эксплуатации гидромелиоративных систем, Ташкент, Мехнат, 2012.
6. Гидромелиорация тизимларидан фойдаланиш фани амалий ва курс лойиҳаларини бажариш

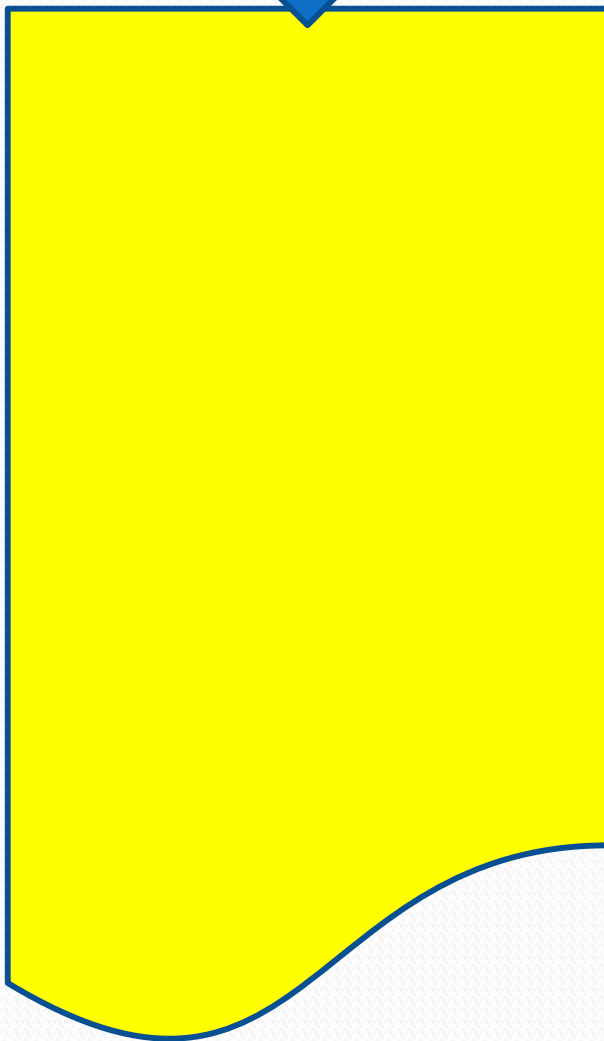
БББ

Билиб олдим

Билардим

Билмоқчиман

